

Birka-Hovgårdens Gilles guide

Vikingar på Birka

2024

Denna guide riktar sig till dig som är medlem i Birka-Hovgårdens gille och som vill bo eller vistas i kvarteret en eller flera dagar under våra medlemsveckor ”Vikingar på Birka”. Guiden är skapad för att du ska kunna känna dig väl förberedd inför en trevlig vistelse i ett av Sveriges UNESCO-världsarv. Föreningen Birka-Hovgårdens gilles vision är att återskapa en så trovärdig bild som möjligt av hur det kan ha varit att leva i ett kvarter i staden Birka under åren 750-980 e.Kr.

Birka Hovgårdens Gille är en inkluderande förening som välkomnar dig att delta utifrån dina förutsättningar. Det innebär att funktionshjälpmedel självklart kan användas vid behov.

Vi vill möjliggöra att alla medlemmar ska känna sig säkra på vilka kläder och vilken utrustning som är lämplig under medlemsveckorna. Det innebär också att vi hjälps åt så gott vi kan inom föreningen med utrustning, kläder och tips. På så sätt säkerställer vi att så många som möjligt kan följa föreningens mål och levandegörandet av Birka.

Sedan 2023 finns dessutom ett begränsat antal utlåningskläder i olika storlekar att boka genom styrelsen.

Har du ytterligare frågor eller funderingar?

Ta kontakt med styrelsen via: styrelsen@birkahovgarden.se.

Vi svarar gärna på dina frågor!

Guiden förklarar grunderna inom följande områden:

Inför Birka

1. [Fyndbaserat och historiskt trovärdigt](#)
2. [Dräkt och utrustning](#)

På plats på Birka

3. [En vanlig dag på Birka](#)
4. [Boende](#)
5. [Mat](#)
5. [Bad](#)
6. [Rökning](#)

Länkar till försäljare & mer information om vikingatiden

Inför Birka

1. Fyndbaserat och historiskt trovärdigt

Vi i gillet eftersträvar att återskapa en så trovärdig bild som möjligt av livet i staden Birka då vi har ett folkbildande ansvar gentemot besökarna. Därför vill vi att utrustning och kläder vi använder och har på oss ska vara fyndbaserat eller historiskt trovärdigt, för att ge en bild av hur det kan ha sett ut i staden Birka mellan ca år 750-980 e.Kr.

När du börjar fundera på hur din dräkt ska se ut så är det viktigt att du funderar på vilken samhällsklass du vill gestalta, då det kommer påverka utformning och färg av dina kläder och din utrustning. Tanken är att denna guide också är ett hjälpmedel för att tydliggöra dessa samhällsklasser.

Syr du dina första kläder så är det rekommenderat att börja med en enkel uppsättning. Låt dig inspireras och ta hjälp av de som redan gjort sina dyrbara misstag.

I slutet av denna guide har vi samlat ett antal länkar som stöttning för att hitta bra återförsäljare av bland annat tyger och utrustning till historisk återskapning.

2. Dräkt och utrustning

Kläder i ylle, linne och siden

Dina kläder ska vara i naturmaterial som är rätt för tiden, såsom ylle, linne, hampa, nässla eller siden. En tumregel är att dräktmodeller med raka stycken och kilar i enfärgade tyger oftast är rätt. Ylletyg är sannolikt det vanligaste textila materialet under vikingatiden.

Linne

Om du har linneplagg är det viktigt att tänka på att fynden på linnetyg från vikingatiden oftast består av ofärgat eller naturligt blekt tyg vävt i tekniken tuskraft. Framställningen av linnetyg under vikingatiden var kostsam och tidskrävande och linnetyg var därför dyrbart. Fyndmässigt har man även

hittat linne med ljusblå toner. Andra färger har svårare att fästa på linne och hålla över tid, så tänk på att färgat linne tillhör de rikare som kan ha haft möjlighet att färga om.

Kemiskt färgat och växtfärgat linne beter sig olika. Linne ska därför vara växtfärgat utan moderna betmedel.

Ylle

Ylletyg tar åt sig färg bra och färger som gick att få fram under vikingatid är gula, gröna, blå, bruna, röda (av koschenill och krapp) och brandgula toner. Naturfärger såsom vitt, beige, brunt och grått fungerar alltid för enklare kläder. Rikare personer kan även ha klarröda, mörkblå och mörkare gröna toner. Dock var starkt lila och helt svarta tyger riktigt svåra att åstadkomma med växtfärgning.

Det finns flertalet olika vävtekniker som ger olika mönster, dock finns det inga fynd på tyger med flera färger i väven. De vanligaste vävteknikerna under vikingatiden var tuskaft och diagonalkypert. Vävar som diamantkypert är vanliga i fyndmaterialet från Birka, speciellt för kvinnligt kodade gravar, men verkar ha varit reserverade för den högre samhällsklassen. Fiskbenskypert är vanligt förekommande för benlindor, men ovanligt i andra fyndsammanhang.

Skor

Skor ska vara fyndbaserade eller historiskt trovärdiga. Det finns väldigt många fynd på skor från t.ex. Hedeby som fungerar bra att titta på som inspiration, då fynd på skor från Birka är mycket begränsat. Om du av medicinska skäl behöver ha andra skor går det bra men dessa bör vara diskreta. Det går även bra att vara barfota men tänk på att barfota tillsammans med en högstatusdräkt är olämpligt.

Väandsydd skor

Huvudbonad

Hättor baserade på fynd från York och Dublin av siden eller ylle är rimliga trots att de inte är funna i Birka. Rundkulliga mössor med fyra eller sex paneler anses vara troligt för både män och kvinnor. Pillerburksmössor baserade på fynd från Hedeby är också ett rimligt alternativ.

Spetsig mössa från Birka, med eller utan silvertopp enligt historisk förlaga, är sannolikt ett högstatusplagg. Pannband av siden, med eller utan posamentarbeten av virad och flätad tunn silvertråd eller brokadband, kan bäras av både män och kvinnor till högstatusdräkter.

Rundkullig mössa

Spetsig mössa med silvertopp

Spetsig mössa

Dekorationer på kläder

Enklare kläder under vikingatiden var troligtvis sparsamt dekorerade. Vill du dekorera dina kläder kan du göra det med olika tvinnade snoddar, flätor eller med invävda brickband vilket gör kläderna mer slittåliga. Däremot så hör troligtvis smala sidenremсор, posament och brickband/brokadband till högstatuskläder. Inga broderier på kläder och väskor annat än diskreta broderade kantmönster.

Smycken

Smycken ska vara efter historiska förlagor. Pärlor kan bäras i ett halsband eller som pärlrader mellan spännbucklor. Vad vi vet så är det vanligaste att kvinnor i Birka hade en pärlrad och inte flera mellan spännbucklorna. Det finns enstaka pärlfynd i mansgravar.

Pärlhalsband

Pärlor är generellt små i storleken och få till antalet när de återfinns i ett mindre rikt gravsammanhang. Pärlorna är oftast tillverkade i glas och/eller bärnsten. Bärnstenspärlor var under vikingatiden runda och inte i sin råa form.

Halvädelstenar, silver och guld återfinns ibland i rikare gravsammanhang, även i form av hängsmycken som silvermynt och berlocker.

På Birka finns även fynd av armringar och halsringar i brons och silver vilket har tillhört den högre samhällsklassen.

Torshammare återfinns i enklare och dyrbarare versioner i både manliga och kvinnliga gravar, dock verkar torshammare vara vanligare förekommande i kvinnogravar än mansgravar.

De tidigare kvinnogravarna i Birka har ofta tre dräktspännen: ovala spännbucklor samt ett likarmat spänne i mitten. De senare gravarna hade typiskt fyra spännen: ovala spännbucklor, ett runt sprundspänne och ett större runt dräktspänne i mitten längre ner. Dessa moden samexisterade under en tid.

Spännbucklor med enkel pärlrad

Spännbucklor med enkel pärlrad © Iduna Pertoft Sundarp

Förslag på kläder

Kvinnligt kodad dräkt, enkel

Underlager: Underst kan du ha en långärmad särk i ofärgat linne eller i ylle. Kan med fördel göras kortare än hellång för att undvika smuts och fukt. Tillverkas i raka stycken med två eller fyra kilar. På fötterna och benen kan du ha knälånga hosor eller nålbundna strumpor i ylle.

Underlager: Lignesärk

Nålbundna sockor

Mellanlager: Ylleklänning

Mellanlager: Samma mönster används till en långärmad klänning, men då i ylle. Halsringningen kan du göra rundad eller med ett sprund. Om halslinningen har ett sprund kan en liten rund brosch användas för att stänga sprundet med.

Bälte bör undvikas då ytterst få bältesspännen har hittats i kvinnlig gravkontext. Ett vävt eller flätat band är ett alternativ och baseras på att det i Hedeby hittats slitskador i tyget efter förkläden runt midjan, förklädet kan exempelvis vara ett rektangulärt linnestycke. Ett litet fragment från Birka har också tolkats som ett möjligt vävt bälte.

Överlager: Kappa med öppning framtill, baserad på avbildningar från smycken samt placeringen av broscher i gravar. En rektangulär eller kvadratisk sjal/mantel att bära över axlarna är ett bra tillbehör under kallare dagar. Vändsydda skor i skinn.

Överlager: Yllekappa

Accessoar: Huvudduk

Accessoarer: Om du vill täcka ditt hår kan du välja att täcka det med en enkel huvudduk/sjal i linne eller tunt ylle. Enkla bruksverktyg, t.ex. kniv, bryne, kam och bygelväska.

Accessoar: Bygelväska

Kvinnligt kodad dräkt, högstatus

I grunden är enkel- och högstatusdräkterna likadana, men det som skiljer högstatusdräkt från enkel dräkt är tygval. Högstatuskläder bör vara gjorda av tunnare tyger, ha klarare färger och kan ha dekorationer som t.ex sidenremсор. Underst kan du ha en långärmad särk i linne eller i ylle.

Över kan du bära en hängselklänning som hålls ihop med spännbucklor av olika slag med eller utan pärlrader. Fynd med fler än två pärlrader är näst intill obefintliga. Tänk på att finare tyger och kantdekorationer som t.ex. sidenremсор och tunna tyger i mantlar och kappor hade öglor för att inte trasa sönder tyget, samt låta plagget få ett fint fall.

Kvinnliga högstatusdräkter i Birka hade ofta accessoarer i form av nålhus, saxar, knivar, nycklar, örslevar, kammar och pincetter som hängde i kedjor eller band från spännbucklorna.

Kvinnligt kodad dräkt högstatus

© Iduna Pertoft Sundarp

Manligt kodad dräkt, enkel

Underlager: Underst kan du ha en långärmad och lårlång kjortel i ofärgat linne eller i ylle och eventuellt ett höftkläde/brokor i linne. Kjorteln tillverkas i raka stycken med två eller fyra sidokilar. På benen kan du ha raka byxor i ylle, möjligen i kombination med benlindor i ylle som vävts i ett stycke. Benlindorna var oftast vävda i fiskbenskypert. På fötterna kan du ha ett par sydda strumpor eller nålbundna strumpor i ylle.

Underlager linnekjortel och mellanlager yllekjortel

Enkla binlindor

Mellanlager: Långärmad kjortel i ylle enligt samma mönster som underkjorteln. Båda kjortlarna kan du göra med rundad hals eller med ett sprund, mitt fram eller ocentrerat. Runt midjan kan du ha ett enkelt läderbälte eller en läderrem.

Överlager: Livrock/öppen kjortel eller fyrkantig mantel i ylle samt enkla dräktspännen. Vändsydda skor av skinn.

Accessoarer: På huvudet kan du ha en enkel sydd mössa (se mer under huvudbonader).

Enkla bruksverktyg, t.ex. kniv, bryne, kam och bygelväska.

Enkel kniv och bryne

Manligt kodad dräkt, enkel

Manligt kodad dräkt, enkel

Manligt kodad dräkt, högstatus

I grunden är enkel- och högstatusdräkterna likadana, men det som skiljer högstatusdräkt från enkel dräkt är tygval. Högstatuskläder bör vara gjorda av tunnare tyger, ha klarare färger och kan ha dekorationer som t.ex sidenremсор och posament samt bälten med beslag av silver eller brons. Man kan bära pösbyxor med mycket tyg och klara färger men raka byxor är också lämpliga. Birka-modet skiljde sig från övriga Skandinavien då livrockar och kaftaner var rikt utsmyckade med sidenremсор, sidenbrokadband och posament i enlighet med magyariska och bysantinska influenser. Tidig vikingatid var plaggen knälånga men under 1000-talet influerade det bysantinska modet och livrockarna blev längre. Dyrbara mantelspänner och metallknappar finns i rika gravsammanhang.

Accessoarer: Utsmyckad kniv, benkam, bygelväska, börs eller utsmyckad bältesväska av läder med metallbeslaget lock. Rembeslag och remsöljor i dyrbara metaller.

Manligt kodad dräkt, högstatus

Barn

Bebisar och små barn hade troligtvis kjortel (senare kallat kolt), precis som det har varit under många århundraden. Även här kan du ha en linne- eller yllekjortel underst med en yllekjortel över (se beskrivning ovan). Barn bar praktiskt taget aldrig hängselklänning och spännbucklor, med ett mycket fåtal undantag, men några pärlor i ett halsband har man hittat i fyndmaterialet. Äldre barn hade kläder som liknade de vuxnas.

Barnkläder ursöt unge

Hår och kropp

Modern frisyra och färgat hår ska döljas med huvudbonad. Alltför synligt smink och nagellack ska undvikas. Om möjligt är det önskvärt att piercingar och örhängen plockas ut och moderna tatueringar döljs.

Husgeråd

Även husgeråd behöver delas in i två olika kategorier. Precis som med kläder fanns det enklare och dyrbarare utrustning gällande utformning, utsmyckning och material. Alla husgeråd ska vara fyndbaserade eller historiskt trovärdiga.

Ätdon och skålar

Under vikingatiden fanns inga gafflar och bordsknivar som bestick, det mesta åts med sked. Den egna brukskniven kan med fördel användas vid måltider.

De vanligaste fynden av ätdon är träskedar och träskålar. En normal sked hade en grund skål och handtag.

En enkel, olackerad träsked och träskål fungerar i alla lägen, men det finns fynd på skedar av ben/horn eller trä med fina dekorerade handtag. Tänk på historisk trovärdighet och sammanhang om du satsar på dekorerade ätdon. Skedar av hjorthorn och trä har hittats på Birka.

Svarvad träskål och keramikmuggar

Dryckeskärl

Trämuggar, keramikmuggar och dryckeshorn kännetecknar den inhemska tillverkningen av dryckeskärl under vikingatiden men det finns även en hel del fynd av glas som har importerats från centraleuropa t.ex. trattbägare och glas av annan form.

Importerade gods av glas var sannolikt väldigt dyrbara och bör vara enligt historisk förlaga och enbart användas i rätt sammanhang, t.ex. vid fest och ceremonier eller i kombination med finkläder.

På grund av trämuggarnas organiska natur återstår inte många fynd från

Birka, men det finns fynd från Osebergs, Gokstads och Hedeby och dessa trämuggar kan med fördel inspirera. Trämuggar har antagligen varit det vanligaste förekommande dryckeskärl.

Keramikmuggar får gärna vara brända i öppen eld eller svartbrända och om du vill ha mönster på ska de vara historiskt trovärdiga mönster. Under vikingatiden glaserades inte keramik, men en diskret glaserad insida är accepterad av hygieniska skäl. En svartbränd keramikmugg är lämpligt om man gestaltar en enkel person.

Observera att dryckeshorn ofta dekorerades antingen med beslag i ädelmetall eller graverad hornyta, och hade högst sannolikt en rituell eller magisk betydelse med tydliga regler när de fick användas. Dessa bör därför undvikas.

Enkla svartbrända kannor i lergods och svartglättade lergodskannor av frisisk typ med tennornament har funnits på Birka.

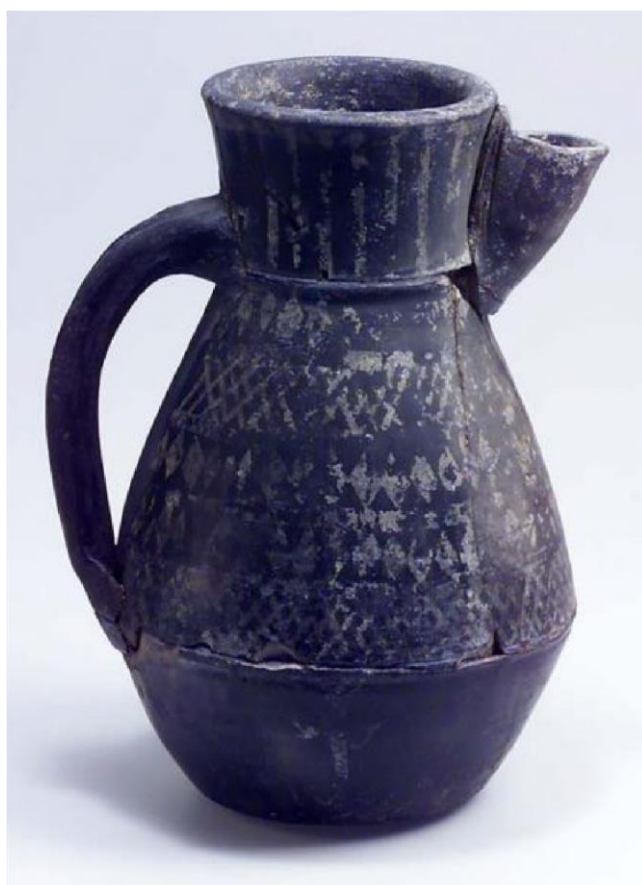
När du skaffar dryckeskärl tänk på historisk trovärdighet och sammanhang.

Glas från centraleuropa

Horn med silverbeslag

Frisisk kanna

Sovsaker

Bor man i husen finns det sängar med halm i där man kan lägga fårfällar och filter om man vill sova historiskt. I föreningens tält kan det vara en god idé att ha med sig t.ex. liggunderlag eller luftmadrass. Moderna sovsaker är tillåtna men ska döljas av t.ex. yllefilt under dagen.

Förvaring

För att transportera och förvara dina saker kan du använda säckar i ofärgat linne. Du kan också använda korgar eller kistor. Dessa ska vara konstruerade efter fynd eller vara historiskt trovärdiga. Om du har moderna väskor, t.ex. ryggsäck, ska dessa döljas under vistelsen i kvarteret.

Ljuskällor

Under vikingatiden använde man fettlampor med en veke av t.ex. linnetyg. Fnöskticka kan också användas som veke i vikingatida skandinaviska fettlampor. Både ister och kokosfett fungerar bra i lamporna, men ister är det historiskt korrekta alternativet.

Fettlampor

Verktyg och vapen

Verktyg och vapen ska ha historisk förlaga eller ha ett utseende och funktion som grundar sig i fynd.

Kista med verktyg

Övrigt

Andra föremål och utrustning som inte nämns ovan ska vara av historisk förlaga eller vara historiskt trovärdiga.

På plats på Birka

3. En vanlig dag på Birka

Frukosten är klockan 09:00 utanför muséet med ett efterföljande informationsmöte då olika dagliga sysslor och projekt delas upp mellan oss. Då bestäms också vilka som ska ingå i dagens matlag.

Kvarteret är öppet för besökare mellan kl 11:00-17:00. Under denna tid är det viktigt att föreningens medlemmar är på plats och levandegör kvarteret. Vår målsättning är att vi är i kvarteret så mycket som möjligt när besökare är där.

Vi bemöter besökarna trevligt och i mån av tid visar vi runt och berättar om Birka, kvarteret och om hantverk till de besökare som är intresserade av detta. Men som minimum säger vi alltid hej till besökarna när de kommer ner till kvarteret. Utöver detta utför vi de dagliga sysslor som blivit överenskommet under morgonens informationsmöte.

För att både besökare och återskapare ska få en bra upplevelse ska inga av återskaparnas moderna saker synas under Birkavistelsen. Exempelvis plastförpackningar, mobiltelefoner, ölburkar och sovsaker. Detta gäller även efter stängningsdags.

Klockan 18:00 äter vi gemensam middag som tillagats av dagens matlag.

4. Boende

När man anmäler sig till sommarens aktiviteter kan man önska olika boendeformer. Antingen kan man önska att bo i ett historiskt hus, i ett av föreningens historiska tält eller ha med sig ett eget historiskt tält. Det går även bra att ha med sig ett modernt tält men då får man placera det vid badstranden. Information om boende under sommarens veckor informeras efter sista anmälningdagen.

Tänk på att besökare tittar in i både hus och tält under dagarna och därför ska alla moderna saker döljas.

5. Mat

Frukost och middag ingår för dem som bor i kvarteret under våra medlemsveckor ”Vikingar på Birka”. Lunch står du för själv. Medtag också egna ätdon och dryckeskärl, så som skål, krus samt kniv/sked.

Ett mindre kylskåp finns till de boendes förfogande att dela på.

Matlagen har tillgång till föreningens kastruller, stekhällar, grillgaller och stekpannor. Om dessa skulle vara tillgängliga kan du använda dem till att laga din egen lunch med, men förlita dig ej på att de är lediga, då matlaget förmodligen startar middagslagningen tidigt på dagen.

5. Bad

Det går att bada i anslutning till kvarteret, och då i historiska kläder. Mellan muséet och restaurangen finns det även en trevlig sandstrand. Där kan du använda dina moderna badkläder och handdukar. Tänk på att inte torka dessa synligt i eller i anslutning till kvarteret.

Inget nakenbad av vuxna under öppettider i kvarteret. Nakenbad under övrig tid bör ske med respekt för de andra närvarande.

6. Rökning

Det är inte tillåtet att röka i kvarteret. All rökning under öppettider sker bakom muséet.

Länkar

Viktigt att tänka på när man letar efter kläder, skor, tyger och utrustning är att allt material och alla produkter som återförsäljare och hantverkare har på sina hemsidor inte alltid är passande till historiskt återskapande. Dessa länkar och andra länkar och hemsidor i allmänhet till försäljare bör därför användas med ett kritiskt öga.

Allmänt om fynd på kläder

<https://urd.priv.no/viking/>

Beskrivningar om hur man konstruerar kläder

<https://handcraftedhistory.blog/>

Litteratur om Birka

<https://historiska.se/birka/digitala-resurser/litteratur/>

Blandade artiklar om kläder och saker från vikingatiden och samtida kulturer

<https://sagy.vikingove.cz/en>

Försäljare av saker

<https://medievalcraft.eu/>

Försäljare av kläder

<https://handcraftedhistory.blog/>

<https://www.facebook.com/YuliyaKavaleuskaya.reenactment.clothing>

Försäljare av skor

<https://www.facebook.com/torvaldsleatherworkshop>

Försäljare av läder

<https://tarnsjogarveri.com/sv/>

Försäljare av tyg

<https://www.medeltidsmode.se/>

<https://www.woolsome.shop/>

<https://historicaltextiles.org/>

<https://www.korps.se/sv/>

<https://www.handelsgillet.se/>

Försäljare av smycken

<https://www.historiskafynd.se/>